

راهنمای حکومت باز

انتخابات

۱- مقدمه

در هر کشوری، انتخابات دموکراتیک دو کارکرد اساسی دارد: نمایش اراده مردم برای انتخاب دولت مردان و حل مسالمت‌آمیز رقابت بر سر قدرت. شهروندان از طریق انتخابات دموکراتیک مقامات را ملزم به پاسخ‌گویی در قبال عملکردشان می‌کنند. ملزم کردن دولت‌ها به سازمان‌دهی یک انتخابات بی‌نقص بر مبنای حق رأی برابر و فراگیر، با حق شهروندان مبنی بر مشارکت در دولت و مسائل عمومی‌گره‌خورده است. ماده ۲۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر بیان می‌کند که پایه‌های اختیار حکومت منتج از اراده افراد است که در انتخابات دوره‌ای و بی‌نقص نمود می‌یابد. ماده ۲۵ کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز بیان می‌کند که دولت موظف است برای هر شهروند حق و فرصت رأی دادن و انتخاب شدن را در انتخابات بی‌نقص بدون تبعیض یا محدودیت نامعقول فراهم کند.

شهروندان نه تنها حق دارند که در انتخابات شرکت کنند، بلکه حق دانستن اینکه آیا فرآیند انتخابات معتبر و بدون فساد بوده است را نیز دارند. حق داشتن اطلاعات با حق شرکت در انتخابات ممزوج است؛ زیرا بدون در اختیار داشتن اطلاعات لازم برای انتخاب آگاهانه در انتخابات غیرممکن است که به‌طور معنادار مشارکت وجود داشته باشد. دسترسی به اطلاعات در خصوص فرآیندهای انتخاباتی، از جمله داده‌های مربوط به انتخاباتی که در دست دولت است و مراحلی که توسط مؤسسات دولتی برای ایجاد مسئولیت‌پذیری در فضای انتخابات در راستای ایجاد و تقویت اعتماد عمومی به یکپارچگی انتخابات و دولتی که از آن منتج می‌شود، امری حیاتی است.

برگزاری انتخاباتی بی‌نقص نیازمند سنجش اموری است که بی‌طرفی سیاسی مؤسسات و اشخاص حکومتی، التزام شدید به برابری در مقابل قانون و محافظت یکسان از قانون را تضمین کند. مگر اینکه جامعه اطمینان یابد که شهروندان می‌توانند در فرآیندهای انتخاباتی بدون آسیب دیدن از طریق خشونت، ارعاب، تهدید به مجازات و دیگر اشکال تهدید و اجبار شرکت کنند و همچنین جامعه این اعتقاد را داشته باشد که رأی‌ها به‌دقت شمارش شده و مورد احترام هستند. (موانع می‌توانند مشارکت و اعتبار حکم انتخاباتی را زیر سؤال ببرد). رقبای انتخاباتی یا انتخاب می‌کنند که در انتخابات مشارکت کنند و یا به سمت خودیاری روی آورند؛ مانند خشونت سیاسی، مگر اینکه این اطمینان را یابند که قادر به مشارکت در انتخابات بدون هیچ آسیبی بوده و یا امکان جبران خسارت را دارند، از جمله جبران اثربخش نقض حقوق سیاسی‌شان.

حتی در دموکراسی‌های تثبیت‌شده، حفظ اعتماد عمومی در بی‌طرفی و اثربخشی سیستم حکومتی می‌تواند از جمله امور مناقشه‌برانگیز باشد. به علاوه، در جایی که مشکلات انتخاباتی بسیار قابل توجه بوده و شفافیت کم است، اعتماد عمومی به دولت می‌تواند به شدت مورد آسیب قرار گرفته که جبران آن در هر کشوری بسیار دشوار است. این آسیب می‌تواند اثرات مهمی بر روی ثبات دولت داشته باشد.

حوزه رو به رشد تأمین مالی رقابت‌های انتخاباتی و سیاست نیز برای یکپارچگی انتخاباتی حائز اهمیت است. نقش پول در سیاست - چه از جانب اشخاص حقیقی یا شرکت‌ها و چه از جانب منابع قانونی یا جرائم سازمان‌یافته - بر روی کسی که در انتخابات رقابت می‌کند، بر روی اینکه تا چه اندازه می‌تواند پیام خود را به رأی‌دهندگان به خوبی منتقل کند، چقدر قادر به توسعه تلاش‌های سازمان‌یافته خود هستند و بر چگونگی عملکرد افراد هنگام وارد شدن به دولت، می‌تواند تأثیر قابل توجهی بگذارد. (INTERNATIONAL IDEA, ;2009, ÖHMAN AND ZAINULBHA ;2013, TRANSPARENCY INTERNATIONAL POLITICAL FINANCE DATABASE; OPEN CONGRESS, INTERNATIONAL CAMPAIGN FINANCE LITERATURE REVIEW).. در مجموع، توجه‌ها به سمت اینکه چگونه می‌توان اثر پول در سیاست را کنترل کرد و اینکه جنبه مثبت آن در ضمن کنترل و خنثی کردن اثرات منفی چگونه پرورش می‌یابد، بیش‌تر می‌شود.

انتخابات

ابتدایی

ایجاد یک چارچوب قانونی برای بی طرفی،
اثربخشی و شفافیت در انتخابات

تهیه اطلاعات موجود مربوط به
فرآیندهای انتخاباتی

میانی

انجام اقدامات لازم برای محافظت از
بی طرفی سیستم دولتی و ارائه آموزش و
دسترسی به اطلاعات در خصوص آن‌ها

ایجاد قوانین قرارداد باز برای فرآیندهای
تدارکاتی انتخابات

در دسترس قرار دادن فعالانه
داده‌های مربوط به انتخابات

الزام به مشاوره برای هرگونه تغییر در
فرآیندهای انتخاباتی

پیشرفته

گسترده و عمیق کردن فرصت‌های مربوط
به مشارکت در تصمیمات سیاست‌گذاری
مربوط به مدیریت انتخابات

توانمندسازی بازرسان یا ستادی مشابه
برای دریافت، تحقیق یا پاسخ به
شکایات مربوط به فرآیندهای انتخاباتی

نوآورانه

ایجاد گروه متخصصان برای نظارت بر
فرآیند تدارکات و کاربرد فناوری‌های
انتخاباتی

توصیه‌های تفصیلی انتخابات

۳- گام ابتدایی: ایجاد یک چارچوب قانونی برای بی‌طرفی، اثربخشی و شفافیت در انتخابات

۳-۱- توضیحات

در این مورد که نقطه شروع حیاتی برای محافظت از یکپارچگی انتخابات و ایجاد اعتماد عمومی به مؤسسات دولتی که در انتخابات دستی دارند، ایجاد یک چارچوب قانونی است، اجماع بین‌المللی وجود دارد. این امر اعتماد عمومی به اجرای انتخابات و رقابت منصفانه را تضمین کرده و از رأی آزادانه و آگاهانه محافظت می‌کند. چارچوب قانونی باید بی‌طرفی سیاسی نهادهای دولتی، اثربخشی و شفافیت اجرای فرآیندهای بزرگ، پیچیده و حساس به زمان یک انتخابات بی‌نقص را تضمین کند.

همچنین در این مورد که عوامل محیط سیاسی گسترده‌تر که تحت تأثیر آرایشی از مؤسسات دولتی و دیگر بازیگران قرار دارد، در زمان‌های یکپارچگی انتخابات را خنثی کرده یا اساساً برمی‌گرداند، اجماع بین‌المللی وجود دارد. بنابراین چارچوب‌های قانونی باید دسترسی به مکانیسم‌های عدالتی، محافظت یکسان در برابر قانون و سیستم‌های جبران اثربخش در محیط انتخابات را تضمین کند. فراتر از قانون، قدم‌های شفاف و قدرتمندی برای تضمین بی‌طرفی سیاسی، فعالیت‌های مناسب و آزاد بودن مؤسسات دولتی برای ایجاد اعتماد عمومی نسبت به اعتبار فرآیندهای انتخاباتی حیاتی است. حصول اطمینان از تعهد نسبت به فعالیت‌های مناسب توسط رقبای سیاسی و بازیگران جامعه مدنی، غالباً از طریق قواعد رفتاری داوطلبانه، اقدامات ابتدایی مهمی برای ایجاد شفافیت و اعتبار انتخابات به شمار می‌روند.

چارچوب‌های قانونی هیچ‌گاه کامل نیستند. آن‌ها باید همگام با یادگیری باز ارزیابی شده و بهبود یابند و کشورها نیز باید علی‌رغم اینکه قوانین پیش از شروع هر انتخابات باید کاملاً شفاف باشند، از طریق مراحل اساسی در مسیر دموکراسی نیز پیشرفت کنند. دسترسی روزافزون به داده‌های انتخاباتی و دیگر اطلاعات در دسترس دولت‌ها که به فرآیندهای انتخاباتی مربوط می‌شود، باید بخشی از این پیشرفت باشد.

۳-۲- توصیه‌ها

یک چارچوب قانونی بی‌نقص برای انتخابات باید:

۱. ایجاد یک فرآیند فراگیر برای انتصاب یک هیئت بی‌طرف مدیریت انتخابات (برای مثال کمیته انتخابات) با معیارهای شفاف برای انتخاب اعضا که نیازمند توافق گسترده رقبای سیاسی (برای مثال از طریق اکثریت قانون‌گذاران که شامل احزاب حاکم و مخالف است) و فرصت موشکافی فرآیند توسط عموم مردم است. معیارها می‌توانند شامل توانایی رفتار بی‌طرفانه نسبت به رقبای سیاسی، امانت‌داری و ظرفیت‌های فردی برای نظارت بر فرآیندهای انتخاباتی پیچیده باشد. در برخی کشورها، اولین معیار به نفع هیئت مدیریتی که برای دستیابی به بی‌طرفی سیاسی از طریق تعداد متوازن نمایندگان از گروه‌های مخالف است، کنار گذاشته می‌شود. معیارهای مشابه و یک فرآیند انتخاباتی شامل احزاب سیاسی مخالف، برای انتخاب مدیر ارشد هیئت مدیریت انتخابات در این حالت امری ضروری است.
۲. شامل رویه‌های بودجه‌ای باشد که توانایی برگزاری انتخابات بی‌طرفانه (آزاد و مستقل از فشارهای سیاسی)، اثربخش (با تأمین مالی به موقع و کافی)، به‌طور شفاف (پیشنهاد بودجه و اسناد بودجه که به‌موقع و به‌سادگی در دسترس عموم قرارگیرد) و مسئولانه (از طریق نظارت قانونی و موشکافی عموم مردم) توسط کادر انتخابات را تضمین کند.

۳. به رسمیت شناختن حق انتخاباتی رقبا برای نظارت بر تمامی جنبه‌های فرآیند انتخابات به منظور تضمین اینکه حق آن‌ها ضایع نمی‌شود، از جمله جمع‌آوری اطلاعات و جبران کردن خسارت.
۴. به رسمیت شناختن حقوق شهروندان برای ایجاد سازمان‌هایی که بر فرآیندهای انتخاباتی نظارت دارند (برای مثال سازمان‌های شهروندی غیر حزبی و رسانه‌های خبری) که زمان کافی برای اعتبارسنجی، بدون محدودیت غیرمنطقی بر چنین سازمان‌هایی برای نظارت بر تمامی جنبه‌های برگزاری انتخابات را داشته باشد؛ مانند تعیین حدود مناطق انتخاباتی، ثبت نام رأی‌دهندگان، رأی‌دهی، شمارش آرا و جدول بندی و انتقال نتایج انتخابات.
۵. التزام هیئت مدیریت انتخابات به انتشار به موقع تمامی تصمیمات، قوانین، مقررات و تقویم انتخاباتی شامل تاریخ انجام تمامی مراحل فرآیند انتخاباتی از طریق اعلام نتایج و به کرسی نشستن مسئولان منتخب.
۶. انتشار فوری تمامی تکیه‌ها (از جمله اصول منطقی) توسط هیئت مدیریت انتخابات یا دیگر نهادی‌های دولتی مسئول در خصوص به رسمیت شناختن قانونی و تعیین صلاحیت رقبای انتخاباتی (تعیین صلاحیت رأی‌دهی)، به رسمیت شناختن قانونی و اعتبارسنجی سازمان‌های شهروندی برای نظارت بر فرآیندهای مختلف انتخاباتی و اعتبارسنجی رسانه‌های خبری برای شاهد بودن بر فرآیندهای انتخاباتی و همچنین شامل ابزاری برای استیناف قضایی تکیه‌ها بودن.
۷. این الزام را ایجاد کند که داده‌های مربوط به فرآیندهای حیاتی قبل از انتخابات مانند تعیین مناطق انتخاباتی و داده‌های آماری مرتبط، ثبت نام رأی‌دهندگان، دفتر ثبت رأی‌دهندگان، تعیین صلاحیت کاندیدا یا احزاب، برای بررسی دقیق و یا ادعای جبران خسارت توسط اشخاصی با منافع مستقیم و نظارت بی‌طرفانه انتخابات به موقع در دسترس قرارگیرد.
۸. این الزام را ایجاد کند که نتایج انتخابات در معرض عموم قرارگیرد؛ هم در مکان‌هایی که رأی داده می‌شود و رأی ابتدا در آنجا شمارش می‌شود و هم در هر نقطه‌ای که رأی‌ها تجمیع می‌شوند. (برای مثال مراکز تجمیع نتایج در سطح بخش، منطقه، استان یا منطقه جغرافیایی و ملی) همچنین این الزام باید ایجاد شود که نتایج فوراً در جدول نتایج در قالبی که شامل نتایج ثبت شده در اولین مکان شمارش آرا بوده، باشد و همچنین در حالت تجمیع شده منتشر شود.
۹. این الزام ایجاد شود که نتایج از طریق یک فهرست قابل جست‌وجو که دسترسی به نتایج ثبت شده در محل شمارش آرا (برای مثال مراکز رأی‌دهی) و همچنین نتایج تجمیع شده را فراهم می‌کند، فوراً در دسترس قرارگیرد. (برای مثال یک وب‌سایت) همچنین این تضمین را بدهد که قالب داده‌ها برای پردازش خودکار به طور منطقی ساختاردهی شود. به علاوه این الزام ایجاد شود که نتایج به صورت همیشگی حفظ شده و در قالبی که تحلیل آن ساده باشد، در دسترس عموم قرارگیرد.
۱۰. این الزام ایجاد شود که تمامی رسانه‌های جمعی دولتی و تحت کنترل دولت نسبت به رقبای انتخاباتی بی‌طرف باشند، محدودیت‌هایی برای عدم رعایت آن ایجاد شود، این الزام ایجاد شود که داده‌های جمع‌آوری شده توسط مؤسسات دولتی که بر رسانه‌ها نظارت دارند به موقع در دسترس عموم قرارگیرد و همچنین درخواست‌های عموم برای اطلاعات رسانه‌های دولتی یا تحت کنترل دولت و مؤسسات ناظر بر رسانه‌ها به موقع پاسخ داده شوند.
۱۱. مکانیسمی برای شکایت، بازبینی یا محدودیت ایجاد کردن برای هر کارمند دولتی که از دفاتر، منابع و زمان کاری کارمندان به نفع یا ضرر رقبای انتخاباتی استفاده می‌کند، ایجاد شود. همچنین گزارش‌های عمومی به موقع در خصوص تعداد، ماهیت و وضع این شکایات ارائه شود.
۱۲. مسئولیت کیفری برای هر کسی از جمله کارمندان دولت که به گونه‌ای رفتار می‌کنند که حقوق رأی‌دهندگان یا رقبای

انتخاباتی ضایع شود، در نظر گرفته شود. (از راه‌هایی مانند رشوه‌خواری، تهدید به مجازات سیاسی در خصوص شغل، بورسیه و ارائه خدمات، خشونت، تهدید به خشونت یا دیگر اشکال اعمال زور) همچنین الزام به ارائه گزارش‌های عمومی به موقع در خصوص تعداد، ماهیت و وضع این شکایات نیز باید ایجاد شود.

۱۳. قدرت دادن و تأمین منابع مالی به هیئت مدیریت انتخابات برای تحقیق کردن در خصوص امکان سوءاستفاده از اختیار و بدکاری مسئولان انتخاباتی از جمله هرگونه اقدام که می‌تواند بر خروجی انتخاباتی تأثیر گذارد.

۱۴. تضمین اینکه از دسترسی به مکانیسم‌های شکایت انتخاباتی و رویه‌های قضایی مربوط به فرآیندهای انتخاباتی توسط هزینه‌ها و ودیعه‌های غیرمنطقی تهیه پرونده، رویه‌های غیرکاربردی و دلخواهانه جلوگیری نشود. همچنین تضمین اینکه الزامات مربوط به تسلیم شکایت یا جبران خسارت قضایی یا اداری به اندازه کافی گسترده است تا بتواند پیگیری یک دعوی منطقی در زمان مناسب و به‌طور اثربخش را میسر سازد.

۳-۳- نمونه‌هایی از کشورها

۳-۳-۱- هیئت مدیریت انتخابات کانادا امکان ثبت آنلاین شکایت را میسر کرده است.

"الکشن کانادا" یک مؤسسه غیر حزبی و مستقل است که مستقیماً به پارلمان گزارش ارائه می‌دهد. این مؤسسه، مسئول برگزاری انتخابات در کلیه سطوح دولت، برگزاری طرح‌های تأمین مالی سیاسی، نظارت بر سازگاری و اعمال قوانین انتخاباتی است. همچنین امر آموزش رأی‌دهندگان و برنامه‌های اطلاعاتی، اجباری است. به‌علاوه از کمیسیون‌های مرزی مستقل که مسئول تنظیم مرزهای مناطق انتخاباتی فدرال هستند نیز پشتیبانی می‌کند.

این مؤسسه، یک مؤسسه غیر حزبی و مستقل است که مستقیماً به پارلمان گزارش می‌دهد. همچنین مسئول برگزاری انتخابات در کلیه سطوح دولت، برگزاری طرح‌های تأمین مالی سیاسی، نظارت بر سازگاری و اعمال قوانین انتخاباتی است. به‌علاوه آموزش رأی‌دهندگان و برنامه‌های اطلاعاتی اجباری است. همچنین از کمیسیون‌های مرزی مستقل که مسئول تنظیم مرزهای مناطق انتخاباتی فدرال هستند نیز پشتیبانی می‌کند.

مؤسسه مذکور به اطلاعات و محرمانگی درون همان کمیسیون که مسئول پردازش اطلاعات مطابق با قوانین آزادی اطلاعات کانادا است دسترسی دارد.

وبسایت الکشن کانادا با نام WWW.ELECTIONS.CA دامنه گسترده‌ای از اطلاعات مربوط به فرآیندهای انتخاباتی از جمله روش‌های نظارت دقیق عموم مردم، اطلاعات مربوط به ثبت شکایات انتخاباتی و داده‌های تاریخی انتخابات از جمله نتایج و میزان مشارکت در انتخابات را فراهم می‌کند. همچنین این وبسایت به شهروندان امکان ثبت شکایات، ارائه تعریف جرائم انتخاباتی و ارائه اطلاعات مربوط به پرونده‌هایی که برای پیگیری ارجاع شده‌اند را نیز می‌دهد.

۳-۳-۲- کشور کنیا، اصلاحاتی انجام داده است تا امکان نظارت مستقل بر فرآیندهای انتخاباتی را فراهم کند.

بعد از تراژدی انتخاباتی سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۰۸ در کنیا که بیش از ۱۰۰۰ نفر در آن کشته شدند و ۶۰۰ هزار نفر در مناقشه بر سر نتایج انتخابات ریاست جمهوری که نه به اندازه کافی شفاف و نه اثربخش برگزار شد آواره شدند، یک قانون اساسی جدید همگام با اصلاحات انتخاباتی و قضایی اتخاذ شد. این اصلاحات منجر به شفافیت بیش‌تر شده و به احزاب، شهروندان ناظر، رسانه‌ها و ناظران بین‌المللی امکان نظارت بر فرآیندهای انتخاباتی را داد.

این اصلاحات منجر به فرآیند باز و فراگیر برای انتصاب اعضای کمیسیون مستقل انتخابات و مرزها شد. انتصاب رئیس هیئت مدیره و ۸ عضو این کمیسیون از طریق یک فرآیند چندمرحله‌ای که رئیس جمهور، گروه انتخابات و مجمع ملی را مشارکت می‌دهد، صورت می‌گیرد. گروه انتخابات مسئول تبلیغ در خصوص مقامات، مصاحبه‌های عمومی و تهیه فهرست نهایی نامزدهایی است که به نوبه خود توسط مجمع ملی تأیید و توسط رئیس جمهور انتصاب می‌شوند. رویه فرآیند انتصاب توسط قانون اساسی کنیا و قانون کمیسیون مستقل انتخابات و مرزها قانون‌گذاری می‌شود.

این کمیسیون بودجه خود را مستقل از قوه مقننه دریافت کرده و از لحاظ قانون اساسی، نهادی مستقل با نظارت‌های خاص توسط دادگاه‌ها تعریف می‌شود. با این وجود که کنیا باید قانون آزادی اطلاعات را مصوب کند، ماده ۳۵ (۱) قانون اساسی کنیا تضمین می‌کند که هر شهروند حق دسترسی به اطلاعات در دسترس دولت و مؤسسات دولتی مانند کمیسیون مستقل انتخابات و مرزها را دارد. قانون اساسی کنیا تضمین می‌کند که هر شهروند حق دسترسی به اطلاعات در دسترس دولت و مؤسسات دولتی مانند کمیسیون مستقل انتخابات و مرزها را دارد.

۳-۳-۳- مکزیک یک نظام نامه جامع انتخاباتی دارد.

مؤسسه انتخابات فدرال (IFE) یک دادستان خاص انتخابات و یک دادگاه خاص انتخابات برای حل مناقشات مربوط به انتخابات فدرال در مکزیک است.

قانون شفافیت فدرال و دسترسی به اطلاعات عمومی دولت شامل این مؤسسه شده که امکان بیش‌تری برای شفافیت در انتخابات فدرال فراهم می‌کند و قانون اساسی، اختیار کامل به این مؤسسه را داده که از بین همه مزایا امکان مذاکره مستقیم با قوه مقننه در خصوص بودجه را دارا باشد.

هیئت اجرایی اصلی این مؤسسه، شورای عمومی است که شامل ۹ عضو با حق رأی و مشارکت در مناظرات بوده و اعضای اضافی که حق مشارکت در مناظرات را دارند اما حق رأی ندارند را شامل می‌شود. ۹ عضو شورای عمومی از طریق رأی دوسوم اعضا در دفتری کم‌ارزش‌تر از پارلمان و از بین پیشنهادهایی که توسط گروه‌های پارلمانی همان مجلس و بعد از مشاوره آزاد انتخاب می‌شوند، تشکیل خواهد شد.

یک الزام وجود دارد که مشاور رئیس جمهور و مشاوران انتخاباتی نباید به‌عنوان نامزد برای هیچ پست انتخاباتی ثبت‌نام کرده باشند و یا نقش اجرایی در سطح ملی یا محلی برای یک حزب سیاسی در چهار سال گذشته آن داشته باشند.

۳-۳-۴- آفریقای جنوبی کمیسیون مستقل انتخاباتی دارد.

کمیسیون انتخاباتی مستقل آفریقای جنوبی در سال ۱۹۹۳ تأسیس شد. این کمیسیون، هیئتی دائمی است که توسط قانون اساسی آفریقای جنوبی برای مدیریت انتخابات آزاد و منصفانه در کلیه سطوح دولت ایجاد شده است. این کمیسیون توسط فرآیندی فراگیر برگزیده شده است.

کمیسیون انتخاباتی مستقل دامنه‌ای از مواد مرتبط انتخاباتی را در وبسایت خود از جمله برنامه‌های زمانی، قوانین و مقررات، گزارش‌های سالانه و اسناد راهبردی انتخاباتی داراست. همچنین نتایج هر انتخابات را به‌گونه‌ای که برای ماشین‌ها قابل خواندن باشد، از سال ۱۹۹۴ در دسترس قرار می‌دهد و برای رأی‌دهندگان امکان بررسی مکان رأی‌دهی و ثبت‌نام خود را نیز فراهم می‌آورد. هیئت تعیین حدود شهرداری^۱ اطلاعات مربوط به مرزهای انتخاباتی را تعیین کرده و باید فعالیت‌های خود به صورت سالانه به قوه مقننه ملی و ایالتی گزارش دهد.

۴- گام ابتدایی: فراهم کردن اطلاعات در دسترس در مورد روند انتخابات

۴-۱- توضیحات

اگر بخواهیم فراتر از سطوح اولیه، نسبت به عملکرد کلی انتخابات اعتماد داشته باشیم، نیازمندیم که کارکرد نهفته فرآیند انتخابات را به عموم مردم نشان دهیم که شامل جزئیات موارد زیر است:

۱. نظارت انتخاباتی توسط قوه مقننه؛
۲. فعالیت‌ها و تعاملات دیگر نهادهای دولتی که کارکردهای انتخاباتی مهمی دارند؛
۳. تصمیم‌گیری در خصوص فناوری‌های انتخاباتی و تدارک مواد انتخاباتی حساس؛
۴. ترسیم مرزهای مناطق انتخاباتی؛ (که برای برابری حق رأی مهم است)
۵. تعیین صلاحیت احزاب سیاسی و نامزدهای انتخاباتی؛
۶. تأمین مالی سیاسی و رقابت‌های انتخاباتی؛
۷. ثبت نام رأی‌دهندگان؛
۸. رأی‌دهی، شمارش آرا و جدول بندی نتایج و اعلام نتایج؛
۹. قوانین، محدودیت‌ها و روش‌های جبران از جمله جبران خسارت و مسئولیت‌پذیری.

در دسترس قرار دادن داده‌های در دست دولت و دیگر اطلاعات در هر یک از این حوزه‌ها و همچنین فراهم کردن فرصت‌هایی برای رقبای انتخاباتی، سازمان‌های شهروندی، رسانه‌ها و عموم مردم در جهت بررسی آن اطلاعات به منظور افزایش اعتماد عموم به اعتبار انتخابات و دیگر فرآیندهای دولتی امری حیاتی است.

۴-۲- توصیه‌ها

۱. انتشار و آگاه کردن فعالانه عموم مردم در خصوص قوانین و رویه‌های مربوط به انتخابات از جمله الزامات زمانی برای کارکردهای مختلف، درخواست برای تصحیح‌ها، تجدیدنظرها و تعاریف خاص جرائم انتخاباتی همگام با جرائم مناسب.
۲. انتشار گسترده یک راهنمای قابل درک برای حقوق و فرآیندهای انتخاباتی از جمله اینکه چگونه شهروندانی که شامل رقبای انتخاباتی نیز می‌شوند می‌توانند به مکانیسم‌های پاسخ به تخلفات انتخاباتی از طریق مسیرهای اجرایی و قضایی دسترسی پیدا کنند، همچنین رویه‌های لازم و روش‌های جبران خسارت، رویه‌های درخواست اطلاعات مربوط به انتخابات از هیئت مدیریت انتخابات و دیگر مؤسسات دولتی.
۳. این الزام ایجاد شود که هیئت مدیریت انتخابات و دیگر مؤسسات دولتی که نقش مهمی در فرآیندهای انتخاباتی ایفا می‌کنند، درخواست‌های عمومی برای داده‌های انتخاباتی و دیگر اطلاعات را دریافت کرده و به آن پاسخ دهند. با فرض این‌که اطلاعات در دست آن‌ها باید در زمان مناسب در دسترس قرارگیرد، مگر به دلایل موجه مانند دلایل شخصی و امنیت عمومی، و باید به صورت مکتوب به درخواست‌کننده داده شود و امکان تجدیدنظر در خصوص رد درخواست نیز وجود داشته باشد.
۴. انتصاب یک مسئول اطلاع دهنده به عموم مردم که این اختیار را داشته باشد تضمین کند چنین اطلاعاتی تهیه شده و عموم مردم را از رویه‌های درخواست اطلاعات آگاه سازد.
۵. به کارکنان هیئت مدیریت انتخابات و دیگر مؤسسات دولتی که نقش مهمی در انتخابات دارند (از جمله در سطح

پایین تراز ملی) در خصوص حق داشتن اطلاعات در حوزه انتخابات و رویه‌های ارائه به موقع اطلاعات، آموزش داده شود. ۶. فراهم کردن دسته‌های کلیدی از داده‌های مرتبط با انتخابات که فعالانه در دسترس قرار گیرند. ۷. این الزام ایجاد شود که هیئت مدیریت انتخابات، داده‌های سالانه و گزارش‌های جامع عمومی را طی یک سال پس از انتخابات اصلی منتشر می‌کنند. تمامی مؤسسات دولتی که نقش مهمی در فرآیندهای انتخاباتی ایفا می‌کنند از جمله مؤسسات اعمال قانون و دادستان عمومی، باید ملزم به تهیه گزارش‌های سالانه در چنین موضوعاتی باشند. گزارش جامع هیئت مدیریت انتخابات نیز باید تمامی عناصر فرآیند انتخابات از جمله درس‌هایی که برای تقویت شفافیت، مشارکت و مسئولیت‌پذیری فراگرفته شده، اقداماتی که برای تضمین برگزاری اثربخش و یکپارچگی انتخابات باید انجام شود و باید به قانون‌گذار برای اهداف نظارتی و برای لحاظ کردن بهبود در چارچوب قانونی انتخابات ارائه شود را پوشش دهد.

۳-۴- نمونه‌هایی از کشورها

۳-۴-۱- اداره مدیریت انتخابات کانادا به شهروندان اجازه ارسال شکایت به صورت آنلاین را می‌دهد. "الکشن کانادا" یک مؤسسه غیر حزبی و مستقل است که مستقیماً به پارلمان گزارش ارائه می‌دهد. این مؤسسه، مسئول برگزاری انتخابات در کلیه سطوح دولت، برگزاری طرح‌های تأمین مالی سیاسی، نظارت بر سازگاری و اعمال قوانین انتخاباتی است. همچنین امر آموزش رأی‌دهندگان و برنامه‌های اطلاعاتی، اجباری است. به علاوه از کمیسیون‌های مرزی مستقل که مسئول تنظیم مرزهای مناطق انتخاباتی فدرال هستند نیز پشتیبانی می‌کند. این مؤسسه، یک مؤسسه غیر حزبی و مستقل است که مستقیماً به پارلمان گزارش می‌دهد. همچنین مسئول برگزاری انتخابات در کلیه سطوح دولت، برگزاری طرح‌های تأمین مالی سیاسی، نظارت بر سازگاری و اعمال قوانین انتخاباتی است. به علاوه آموزش رأی‌دهندگان و برنامه‌های اطلاعاتی اجباری است. همچنین از کمیسیون‌های مرزی مستقل که مسئول تنظیم مرزهای مناطق انتخاباتی فدرال هستند نیز پشتیبانی می‌کند. مؤسسه مذکور به اطلاعات و محرمانگی درون همان کمیسیون که مسئول پردازش اطلاعات مطابق با قوانین آزادی اطلاعات کانادا است دسترسی دارد. وبسایت الکشن کانادا با نام WWW.ELECTIONS.CA دامنه گسترده‌ای از اطلاعات مربوط به فرآیندهای انتخاباتی از جمله روش‌های نظارت دقیق عموم مردم، اطلاعات مربوط به ثبت شکایات انتخاباتی و داده‌های تاریخی انتخابات از جمله نتایج و میزان مشارکت در انتخابات را فراهم می‌کند. همچنین این وبسایت به شهروندان امکان ثبت شکایات، ارائه تعریف جرائم انتخاباتی و ارائه اطلاعات مربوط به پرونده‌هایی که برای پیگیری ارجاع شده‌اند را نیز می‌دهد.

۲-۳-۴- در بریتانیا کمیسیون انتخابات بعد از هر انتخاباتی گزارشی را منتشر می‌کند.

در بریتانیا کمیسیون انتخابات از لحاظ قانونی موظف است که گزارشی بعد از هر انتخابات شامل مشکلات و نمونه‌هایی از تخلفات و همچنین توصیه‌هایی برای بهبود وضعیت منتشر کند. بعد از انتخابات کلی سال ۲۰۱۰ این کمیسیون گزارش ویژه‌ای در خصوص مشکلاتی که در رأی‌گیری وجود داشت و همچنین داده‌هایی در خصوص تعداد، نوع و مکان وقوع مشکلات افراد منتشر کرد.

۳-۳-۴- آفریقا جنوبی کمیسیون مستقل انتخاباتی دارد.

کمیسیون انتخاباتی مستقل آفریقای جنوبی در سال ۱۹۹۳ تأسیس شد. این کمیسیون، هیئتی دائمی است که توسط قانون اساسی آفریقای جنوبی برای مدیریت یک انتخابات آزاد و منصفانه در کلیه سطوح دولت ایجاد شده است. این کمیسیون توسط فرآیندی فراگیر انتخاب شده است.

کمیسیون مذکور دامنه‌ای از مواد مرتبط انتخاباتی را در وبسایت خود از جمله برنامه‌های زمانی، قوانین و مقررات، گزارش‌های سالانه و اسناد راهبردی انتخاباتی داراست. همچنین نتایج هر انتخابات را به‌گونه‌ای که برای ماشین‌ها قابل خواندن باشد، از سال ۱۹۹۴ در دسترس قرار داده و به رأی‌دهندگان امکان بررسی مکان رأی‌دهی و ثبت نام خود را نیز می‌دهد. هیئت تعیین حدود شهرداری^۱ اطلاعات مربوط به مرزهای انتخاباتی را تعیین کرده و باید سالانه فعالیت‌های خود را به قوه مقننه ملی و ایالتی گزارش دهد.

۵- گام میانی: بنیان گذاشتن معیارهایی برای حفظ بی‌طرفی در اجرا و ارائه آموزش و دسترسی به اطلاعات مربوط به آن

۵-۱- توضیحات

هنگامی که یک بنیاد برای برگزاری اثربخش و بی‌طرفانه انتخابات از جمله دسترسی به اطلاعات مربوط به انتخابات ایجاد می‌شود، اعتماد به فرآیند انتخابات باید تقویت شود تا عموم مردم و رقبای انتخاباتی اطمینان یابند که اصل بی‌طرفی در برگزاری رعایت می‌شود. اقدامات محافظتی در برابر اثرات تضاد منافع شامل فسادهای اقتصادی، سیاسی و دیگر آشکال آن، برای حفظ یکپارچگی انتخابات حیاتی هستند. همچنین افشای عمومی اطلاعات در خصوص این اقدامات محافظتی برای حفظ اعتماد عمومی امری ضروری است.

۵-۲- توصیه‌ها

۱. الزامات شفافیت برای تمامی کارکنان دولت (از جمله هیئت مدیریت انتخابات) در خصوص اجتناب از تضاد منافع و مدیریت تضاد منافع بالقوه‌ای (اقتصادی، سیاسی و غیره) که می‌تواند یکپارچگی انتخابات را زیر سؤال ببرد منتشر کند، آن را بین تمامی کارکنان پخش کند و یک مسئول اخلاق انتخابات انتصاب کند تا از او سؤالاتی در خصوص چنین الزاماتی پرسیده شود.
۲. اعلام محدودیت‌های صریحاً تعریف شده در خصوص قبول هدایا (از جمله سفرهایی که هزینه آن‌ها پرداخت می‌شود) از فروشندگان و شرکت‌ها (داخلی و خارجی) و سیاست‌مداران و لحاظ کردن محدودیت‌های معنادار برای عدم رعایت چنین محدودیت‌هایی به کارکنان هیئت مدیریت انتخابات و دیگر کارکنان دولتی که کارشان بر فرآیند انتخابات تأثیرگذار است.
۳. الزام کردن افشای دارایی‌های مالی اعضای هیئت مدیریت انتخابات و کارکنان ارشد و کلیدی اجرایی این هیئت.
۴. اعلام اقدامات محافظتی انجام شده از افرادی که شکایتی ثبت می‌کنند یا با حُسن نیت اطلاعاتی در خصوص اعمال خلاف مسئولان یا کارکنان دولتی که بر یکپارچگی انتخابات تأثیرگذار بوده است، منتشر می‌کنند با هدف جلوگیری از اخراج یا تنبیه این افراد.

۵. تهیه برنامه‌های آموزشی برای کارکنان هیئت مدیریت انتخابات و تمامی مؤسسات دولتی که نقش مهمی در فرآیندهای انتخاباتی ایفا می‌کنند (از جمله اعمال قانون و دفاتر دادستانی) در تمامی سطوح چارچوب قانونی در خصوص الزامات حق داشتن اطلاعات، دسترسی به مکانیسم‌های عدالتی، رویه‌ها و جبران خسارت شکایات، تضاد منافع، محدودیت‌های مربوط به قبول هدایا، افشای دارایی‌ها و دیگر معیارهای مسئولیت‌پذیری که در حفظ یکپارچگی انتخابات اهمیت دارد.

۳-۵- نمونه‌هایی از کشورها

۱-۳-۵- قوانین تضاد منافع، استقلال کمیسیون انتخابات آفریقای جنوبی را حفظ می‌کند.

طبق قانون انتخابات آفریقای جنوبی مصوب ۱۹۹۸، ناظران انتخابات باید هرگونه رابطه‌ای که می‌تواند منجر به تضاد منافع شود و بر عملکرد آن‌ها به‌عنوان ناظر اثر بگذارد را برای کمیسیون مستقل انتخابات افشا کنند. همچنین این قانون بیان می‌دارد که این ناظران نباید هیچ‌گونه هدیه یا بخششی از جانب یک حزب، سازمان یا شخص سیاسی درگیر در فرآیند انتخابات را قبول کرده و نباید در هیچ فعالیت یا عملی که می‌تواند منجر به حس همفکری برای یک نامزد یا حزب سیاسی خاص شود شرکت کنند.

۲-۳-۵- کمیسیون انتخابات فیلیپین قوانین مربوط به تضاد منافع را حفظ می‌کند.

کمیسیون انتخابات فیلیپین الزامات صریحی در خصوص تضاد منافع، قبول هدایا از تأمین‌کنندگان، افشای اطلاعات و موارد مرتبط تأثیرگذار بر بی‌طرفی مقامات را بیان می‌کند. قطعنامه شماره ۹۳۰۷ مربوط به قواعد رفتاری حاکم بر فعالیت‌های تدارکاتی این کمیسیون، مفادی در خصوص تضاد منافع داشته و قطعنامه شماره ۷۷۸۹ قواعد رفتاری تفصیلی و استانداردهای اخلاقی را برای کارکنان و مسئولان این کمیسیون تعریف می‌کند.

۶- گام میانی: ایجاد قوانین قرارداد باز برای فرآیندهای تدارکاتی انتخابات

۱-۶- توضیحات

اعتماد عمومی به انتخابات و دولت حاصل از آن، نیازمند اعتماد به این موضوع است که فرآیندهای انتخاباتی عاری از فساد در هر شکل بوده و اعتماد به اینکه رویه‌های دقیق در کسب مواد حساس انتخاباتی مانند برگه‌های رأی و یا فناوری‌های الکترونیکی مورد استفاده در ثبت فهرست رأی‌دهندگان، رأی‌دهی، جدول بندی رأی و انتقال نتایج انتخابات رعایت شوند. اگر فرآیندهای تدارکاتی آلوده به فساد شوند، عموم مردم دلیل مهمی برای تشکیک در صحت نتایج انتخابات خواهند داشت. به‌علاوه به‌کارگیری فناوری‌های الکترونیکی انتخاباتی، شفافیت در تدارکات از جمله در طراحی، آزمون، صحت‌گذاری، انتقال، آرایش، حفظ و به‌کارگیری فناوری‌ها برای درک اینکه فناوری‌ها دقیقاً نظر رأی‌دهندگان را به تصویر کشیده‌اند نیز امری حیاتی است.

۲-۶- توصیه‌ها

این الزام ایجاد شود که هیئت مدیریت انتخابات:

۱. اعلام گسترده و از پیش اهداف مربوط به تدارکات انتخاباتی برای موارد به‌طور حداقلی (حداقل برای مواردی که بیش از یک مقدار خاص است) و برای همه موارد مربوط به فهرست رأی‌دهندگان، رأی‌دهی، شمارش آرا، جدول نتایج و انتقال و همچنین الزامات فنی مرتبط.
۲. انتشار شرحی شفاف از رویه‌های تصمیم‌گیری تدارکات.
۳. انتشار عمومی اسناد مناقصه مربوط به فرآیندهای تدارکات انتخابات، حداقل مواردی بیش از یک مقدار خاص (حداقل

برای مواردی که بیش از یک مقدار خاص است) و برای تمامی تدارکاتی که مربوط به فهرست رأی دهندگان، رأی دهی، شمارش آرا، جدول نتایج و انتقال است.

۴. الزام به انتشار عمومی نام تمامی فروشندگان یا افراد دیگری که به درخواست‌های تدارکات و مقادیر مناقصات آن‌ها پاسخ می‌دهند و همچنین نام شرکتی که قرارداد و مبلغ آن را دریافت می‌کند.

۵. فراهم کردن شرایط شفافیت (مانند نظارت توسط نمایندگان حزبی و ناظران غیر حزبی) تمامی جنبه‌های طراحی، آزمون، صحت‌گذاری، عملیات و ممیزی فناوری‌های الکترونیکی انتخابات که به ثبت فهرست رأی دهندگان، رأی دهی، شمارش آرا، جدول بندی و انتقال نتایج انتخابات مرتبط هستند.

۳-۶- نمونه‌هایی از کشورها

۳-۶-۱- کمیسیون انتخابات استرالیا تمامی قراردادهای بیش از ۱۰۰۰۰ دلار را از طریق یک سیستم آنلاین باز به مناقصه می‌گذارد. کمیسیون انتخابات استرالیا تمامی مناقصات باز بیش از ۱۰۰۰ دلار و بیش‌تر از آن را از طریق سیستم الکترونیکی مناقصات دولتی (AUSTENDER) به مناقصه می‌گذارد. اوس تندر، انتشار متمرکز فرصت‌های تجاری دولت استرالیا، برنامه‌های تدارکاتی سالانه، فهرست‌های چندکاربره و قراردادهای واگذار شده را میسر می‌سازد. در اول ماه جولای هر سال، کمیسیون انتخابات برنامه تدارکات سالانه با اطلاعاتی در خصوص فعالیت‌های تدارکاتی پیشنهادی برای سال پیش رو را منتشر می‌کند.

۳-۶-۲- کمیسیون انتخابات فیلیپین دعوت‌نامه‌هایی برای شرکت در مناقصه پروژه‌های تدارکاتی را منتشر می‌کند. کمیسیون انتخابات فیلیپین، دعوت‌نامه‌هایی برای شرکت در مناقصه پروژه‌های تدارکاتی بر روی وبسایتی با نام WWW.COMELEC.GOV.PH فراهم می‌کند. همچنین اعلامیه‌های دوره‌ای و بیانیه‌هایی برای کمیسیون‌های مناقصات و واگذاری‌ها در خصوص تأمین‌کنندگانی که واجد شرایط شرکت در مناقصه برای پروژه هستند، مبلغ مناقصه و وضعیت آن نیز فراهم می‌آورد. قواعد رفتاری این کمیسیون در خصوص فعالیت‌های تدارکاتی در قطعنامه شماره ۹۳۰۷ مصوب سال ۲۰۱۱ که راهنمای تفصیلی از جمله رویه اعتراض و جرائم را ارائه می‌کند، بیان شده است.

۷- گام میانی: در دسترس قرار دادن فعالانه داده‌های مربوط به انتخابات

۷-۱- توضیحات

افشای فعالانه داده‌های مربوط به برگزاری انتخابات می‌تواند با ساده کردن آن برای رقبای انتخاباتی، سازمان‌های شهروندی، رسانه‌ها و عموم مردم در جهت درک و صحت‌گذاری بر یکپارچگی انتخابات، معیاری کلیدی برای ایجاد اعتماد عمومی باشد. شهروندان، سازمان‌های شهروندی و رقبای سیاسی می‌توانند دقت فرآیندهای حیاتی را تأیید کرده، موارد حذفی را شناسایی کرده و اصلاحاتی را انجام دهند. (برای مثال در فهرست رأی دهندگان) افشای سریع داده‌های مربوط به شمارش آرا با اطلاعات مناسب مربوط به نابرابری احتمالی گزارش‌های مناطق جغرافیایی و تفاوت‌های بین نتایج اولیه و نتایج نهایی پس از بازبینی‌ها و تجدیدنظرها می‌تواند تنش‌های سیاسی را کاهش داده و به رقبای ناموفق کمک کند که نتایج را درک و قبول کرده و اعتماد عمومی را کسب کنند.

افشای شکایات مرتبط با انتخابات، موارد تخلفات، جرائم انتخاباتی و اقدامات انجام شده برای پاسخ به آن‌ها نشان می‌دهد که مؤسسات دولتی متعهد به برخورد و پیگرد قانونی خلاف‌کاران انتخاباتی و ایجاد مسئولیت‌پذیری در فضای انتخابات هستند.

در دسترس قرار دادن به موقع اطلاعات و در قالب‌های قابل قرائت توسط ماشین مانند صفحات گسترده، پایگاه داده‌های قابل دانلود با استفاده از رابط‌های برنامه‌نویسی کاربردی (API) و یا ابزارهای مشابه و همچنین قالب‌های قابل جست‌وجو به صورت آنلاین به رقبای انتخاباتی، شهروندان ناظر بر انتخابات، روزنامه‌نگاران و دانشگاهیان امکان تحلیل کردن و به دست آوردن یافته‌های مبتنی بر حقایق و کمک به حفظ یکپارچگی انتخابات را می‌دهد. افشای آنلاین می‌تواند ارزان‌ترین و کارآمدترین روش برای دسترسی به شهروندان مختلف در کشورهای زیادی بوده و می‌تواند حجم کار هیئت مدیریت انتخابات و دیگر مؤسسات دولتی که فعالیت‌های انتخاباتی را انجام می‌دهند نیز کاهش دهد. با این حال، در جایی که شبکه اینترنت به طور گسترده یا یک راهکار کاربردی در دسترس نیست، داده‌های انتخابات را می‌توان از طریق سی دی یا دیگر ابزارهای ارزان و به موقع در دسترس قرار داد.

۲-۷- توصیه‌ها

داده‌هایی که باید فعالانه افشاگردند شامل:

۱. داده‌های مربوط به حقوق رأی‌دهی و ترسیم مرزهای انتخابات از جمله تشریح مرزهای انتخابات (بهتر است در قالب‌های الکترونیکی مانند GEOJSON، KML و دیگر قالب‌ها در دسترس باشد) و همچنین داده‌های به‌کاررفته برای ترسیم مرزها مانند داده‌های مربوط به تعداد رأی‌دهندگان واجد شرایط، اقلیت‌ها و تعداد واقعی رأی‌دهندگان ثبت شده برای هر سطح انتخاباتی.
۲. گونه قابل جست‌وجوی فهرست رأی‌دهندگان که به طور منطقی برای پردازش‌های خودکار - هم در قالب ابتدایی و هم نهایی - مشخص شده‌اند.
۳. داده‌های مربوط به تعداد شکایات و اعتراضات برای تصحیح اطلاعات فهرست رأی‌دهندگان و مناطق رأی‌دهی مربوط به آن‌ها و وضعیت آن‌ها.
۴. داده‌های جمعیت (از جمله داده‌های مربوط به سن، جنسیت و گروه‌های قومی یا اقلیتی)، اطلاعات مربوط به مناطق جغرافیایی و اجرایی به منظور صحت‌گذاری بر دقت فهرست رأی‌دهندگان و برای تعیین مرزهای مناطق انتخاباتی.
۵. اطلاعات تفصیلی برای مکان‌های رأی‌دهی از جمله آدرس و اطلاعات تماس هر مکان رأی‌دهی، اگر ممکن باشد؛ زمان و مکانی که رأی‌دهی زودتر از موعد و رأی‌گیری غیابی روی می‌دهد.
۶. اطلاعات مشارکت رأی‌دهندگان (از جمله سن، جنسیت و گروه‌های قومی یا اقلیتی) از جمله تعداد رأی‌دهندگان ثبت شده و تعداد رأی‌دهندگان شرکت‌کننده در نقاط رأی‌دهی (برای مثال مکان رأی‌دهی) و همچنین در نقاط منطقه‌ای و ملی تجمیع، به علاوه نتایج انتخابات در مکان شمارش اولیه آرا (برای مثال مکان رأی‌دهی) و در نقاط تجمیع.
۷. اطلاعات تفصیلی در خصوص شمارش آرا از جمله آرای نامشخص، آرای نامعتبر و سفید و همچنین آرای داده شده به هر رقیب انتخاباتی در مکان رأی‌دهی، مراکز واسطه جدول بندی آرا و مراکز ملی تجمیع که برحسب تفکیک مکانی و در حالت تجمیعی ارائه می‌شود.
۸. اطلاعات مربوط به انتخابات گذشته (همگام با داده‌های جمعیتی مرتبط و دیگر داده‌ها) از جمله ثبت نام رأی‌دهندگان و مشارکت آن‌ها برحسب گروه سنی، جنسیت و گروه‌های قومی یا اقلیتی در سطح مکان رأی‌دهی و همچنین مناطق رأی‌دهی و نقاط تجمیع ملی.
۹. داده‌های مربوط به تأمین مالی کمپین‌های انتخاباتی که صریحاً مشارکت هر حامی و احزاب و همچنین نام آن‌ها در آن مشخص شده است.

۱۰. داده‌های مربوط به تعداد شکایات دریافتی مربوط به تخلفات انتخاباتی، اقدامات انجام شده و خروجی‌های چنین مواردی از جمله تعداد تحقیقات، اقدامات و وضعیت موارد مربوط به خلاف‌کاری و سوءاستفاده‌ها.
۱۱. داده‌های مربوط به تعداد شکایات و چالش‌های مربوط به نتایج انتخاباتی، احزابی که این شکایات را ثبت کرده‌اند، جبران‌های انجام‌گرفته (اگر انجام شده) و خروجی این اقدامات.
۱۲. داده‌های مربوط به موارد تخلفات انتخاباتی، نوع و مقیاس آن‌که عامل قانون و یا نهاد امنیت عمومی به آن پاسخ داده است.
۱۳. داده‌های مربوط به تحقیقات کیفی در خصوص سوءاستفاده‌ها، تعداد پیگردهای مربوطه و اتهام‌های وارده، احزاب درگیر در آن و خروجی هر مورد و تعداد و نوع مجازات، جرائم و حبس‌ها.
۱۴. تعداد اقدامات (پرونده‌ها) سیستم‌های اجرایی و مدنی که فروشندگان و دیگر پیمان‌کاران درگیر در تدارکات و قراردادهای انتخاباتی را شامل می‌شود، نام احزاب در این پرونده‌ها، ماهیت شکایات و خروجی پرونده‌ها. (از جمله مجازات اعمال شده)

۳-۷- نمونه‌هایی از کشورها

- ۳-۷-۱- در کاستاریکا، دیوان عالی انتخابات آماری در خصوص ثبت نام رأی‌دهندگان منتشر می‌کند. دیوان عالی انتخابات کاستاریکا به‌طور منظم در وبسایت خود با نام WWW.TSE.GO.CR آماری در خصوص ترکیب رأی‌دهندگان منتشر می‌کند. این آمار سطوح استانی، بخشی و حوزه انتخاباتی را پوشش داده و برای مثال شامل تعداد خانم‌های ثبت‌نام‌شده و تغییر در تعداد کل رأی‌دهندگان ثبت‌شده از ماه‌های قبل می‌شود.
- ۳-۷-۲- کشور نیوزلند به رأی‌دهندگان امکان ثبت نام آنلاین را داده و نتایج انتخابات را نیز به صورت آنلاین منتشر می‌کند. کمیسیون انتخابات در نیوزلند دامنه‌ای از خدمات و اطلاعات مربوط به انتخابات را به رأی‌دهندگان در وبسایت خود با نام WWW.ELECTIONS.ORG.NZ ارائه می‌دهد. برای مثال، به رأی‌دهندگان امکان ثبت نام آنلاین را داده و دقت ثبت نام آن‌ها را بررسی می‌کند. این وبسایت نتایج انتخابات برحسب مراکز رأی‌دهی و داده‌های آماری مختلف ثبت نام را شامل می‌شود.
- ۳-۷-۳- کمیسیون انتخابات فدرال آمریکا به کاربران این امکان را می‌دهد که از طریق وبسایت خود هزینه‌های مالی نامزدها را مشاهده کنند.
- وبسایت کمیسیون انتخابات فدرال آمریکا با نام WWW.FEC.GOV شامل پورتالی با نام افشای تأمین مالی کمپین‌ها است که اطلاعات قابل جست‌وجو در خصوص تأمین مالی کمپین‌های هریک از نامزدهای سیاسی را برحسب نام حامی، نام تجاری، موقعیت مکانی و غیره نشان می‌دهد.

۸- گام میانی: الزام به مشاوره برای هرگونه تغییر در فرآیندهای انتخاباتی

۸-۱- توضیحات

حتی در مواقعی که اعتماد عمومی به فرآیندهای انتخاباتی تثبیت شده است، این اعتماد قابل تزلزل است؛ مگر اینکه رقبای انتخاباتی و عموم مردم دانش مستقیم مربوط به اینکه چگونه این سیاست‌ها ایجاد شده، تصمیمات گرفته شده و اینکه چگونه اجرا شده‌اند را شامل شوند.

در هنگام اخذ تصمیمات مربوط به سیاست‌ها و تدارکات مانند تغییر به سمت یک سیستم رأی‌دهی الکترونیکی یا ثبت نام الکترونیکی رأی‌دهندگان (برای مثال دفاتر رأی الکترونیک یا ثبت داده‌های بیومتریک)، مشارکت عموم مردم برای حفظ و ایجاد اعتماد حیاتی بوده و می‌تواند به تقویت فرآیندها نیز کمک کند. هنگامی که نهادهای قانون‌گذاری به سیاست‌گذاری در زمینه انتخابات و کارکردهای نظارتی می‌پردازند و همچنین هیئت‌های مدیریت انتخابات و دیگر مؤسسات اجرایی یا اداری که از فرآیندهای انتخابات پشتیبانی می‌کنند، مشارکت مردم بسیار مؤثر خواهد بود. این مشارکت در تمامی سطوح دولت از جمله سطوح محلی بسیار حائز اهمیت است.

۲-۸- توصیه‌ها

این الزام وجود دارد که هیئت مدیریت انتخابات:

۱. اعلام عمومی به موقع داشته باشد؛ از جمله در وبسایت یا دیگر رسانه‌هایی که توسط عموم مردم قابل دسترس هستند، در جلسات یا در دستور جلسات و با برگزاری جلسات آزاد عمومی.
۲. ایجاد یک کمیته رایزنی با رقبای انتخاباتی که به طور منظم یکدیگر را ملاقات کرده تا در خصوص سیاست‌گذاری و دیگر مسائل انتخاباتی زیر نظر هیئت مدیریت انتخابات به بحث و گفت‌وگو بپردازند. در صورت امکان، کمیته رایزنی باید در سطوح میانی (استانی یا منطقه‌ای) و محلی شکل بگیرد.
۳. برگزاری جلسات مشاوره عمومی در خصوص تصمیمات سیاست‌گذاری که به عموم مردم و رقبای انتخاباتی اعلام به موقع از مذاکرات آتی در خصوص اتخاذ تغییرات مهم در فرآیندهای انتخاباتی هشدار داده شده و به آن‌ها فرصت قابل توجهی برای پرسش و اظهار نظر در خصوص مسائل داده می‌شود.
۴. در میان دیگر اقدامات قانون‌گذاری باز، قانون‌گذار هنگامی که سیاست‌های مربوط به سیستم‌ها و فرآیندهای انتخابات را لحاظ می‌کند، یا اینکه تغییرات مربوط به قانون‌گذاری، بودجه یا نظارت را لحاظ کرده و فرصت معناداری برای شهروندان به منظور پرسش و اظهار نظر فراهم می‌آورد، ملزم به انجام مشاوره با عموم مردم است.
۵. در جایی که دیگر مؤسسات علاوه بر هیئت مدیریت انتخابات فعالیت‌های مهم مربوط به انتخابات را انجام می‌دهند. (از جمله داده‌های آماری، تعیین مرزهای انتخاباتی، مقررات و شناخت قانونی احزاب سیاسی، تعیین صلاحیت آرای نامزدها، تأمین مالی سیاسی، قوانین رسانه در فضای انتخابات، قوانین سازمان‌های غیردولتی از جمله آن‌هایی که نظارت کرده یا در مسائل انتخابات یا امنیت انتخابات درگیر هستند).
۶. اعلام به موقع به عموم مردم در یک وبسایت یا دیگر رسانه‌ها که در دسترس عموم مردم هستند.
۷. برگزاری مشاوره‌های عمومی در زمینه تصمیمات سیاسی که به عموم مردم و رقبای انتخاباتی یادآوری‌هایی را در مورد مشورت‌های آتی در مورد تطابق با تغییرات قابل توجه روندهای انتخاباتی و فرصت‌های چشم‌گیر برای پرسش سؤالات و بیان نظرات در مورد مشکلات فراهم می‌آورد.
۸. تشکیل مراکز عملیات مشترک امنیت انتخاباتی یا دیگر اقدامات مشاوره‌ای که نمایندگان احزاب سیاسی و جامعه مدنی را در کنار هیئت مدیریت انتخابات و مقامات امنیت عمومی درگیر کرده تا عوامل و اقدامات ریسک امنیتی را برای تضمین انتخاباتی عاری از خشونت بررسی کنند.

۳-۸- نمونه‌هایی از کشورها

۳-۸-۱- کمیسیون مستقل انتخابات آفریقای جنوبی کمیسیون‌هایی برای رایزنی با احزاب سیاسی را در اختیار دارد. کمیسیون مستقل انتخابات آفریقای جنوبی کمیسیون رایزنی احزاب را در سطح ملی، استانی و شهرداری برای مشاوره منظم و همکاری در خصوص مسائل انتخاباتی در اختیار دارد. این کمیسیون‌ها در قانون انتخابات تمجید شدند (مقررات مربوط به کمیسیون رایزنی احزاب، ۱۹۹۸) و اعضای آن در سطوح مختلف می‌توانند به دستورکار، صورت‌جلسات و دیگر مواد روی وب‌سایت کمیسیون انتخابات دسترسی پیدا کنند. به‌علاوه، در خصوص مشاوره با عموم مردم، ماده ۵۹ قانون اساسی آفریقای جنوبی بیان می‌دارد که مجمع ملی باید مشارکت عموم مردم در فرآیندهای قانون‌گذاری و دیگر فرآیندهای مجمع و کمیسیون‌های آن‌ها را تسهیل کند.

۹- گام پیشرفته: گسترده و عمیق کردن فرصت‌های مربوط به مشارکت در تصمیمات سیاست‌گذاری مربوط به مدیریت انتخابات

۹-۱- توضیحات

اعتماد عمومی به فرآیندهای انتخاباتی هنگامی که رقبای انتخاباتی و سازمان‌های جامعه مدنی نظر خود را در شکل‌دهی سیاست‌ها و تصمیم‌گیری در خصوص فرآیندهای انتخاباتی بیان می‌کنند، در بیش‌ترین حد خود است. منطق یک عمل را فعالانه نشان دادن و پاسخ به درخواست‌های مربوط به رویه‌ها و منطق شکل‌دهی سیاست‌ها و تصمیم‌گیری، به‌منظور ایجاد اعتماد عمومی و آگاه ساختن مردم امری ضروری است.

۹-۲- توصیه‌ها

ملزم کردن هیئت مدیریت انتخابات در هر سطح از مدیریت به:

۱. برگزاری منظم (حداقل سالی دو بار) مشاوره عمومی که در آن شهروندان مجاز به اظهارنظر و ارائه پیشنهاد در خصوص مسائلی که انتخاب می‌کنند، هستند؛ ازجمله در خصوص روش‌های در دسترس قرار دادن اطلاعات و ملزم کردن هیئت مدیریت انتخابات به دریافت نظرات مکتوب عموم مردم (ازجمله با روش‌های الکترونیکی) و این‌که آن‌ها باید گزارش منظمی (حداقل سالی یک بار) که چنین نظراتی را تحلیل می‌کنند فراهم آورند.

۲. دعوت از خبرگان منتخب توسط رقبای سیاسی و سازمان‌های شهروندی به مشارکت در فرآیند تهیه بودجه و در فرآیند تدارکات، حداقل در خصوص قراردادهای بیش از یک مقدار معین، فراهم کردن وب‌سایتی که تدارکات مربوط به انتخابات را بیش از آن مقدار معین همگام با شرح رویه‌های تصمیم‌گیری نشان می‌دهد و انتشار تمامی قراردادهای واگذار شده مربوط به انتخابات در یک بازه زمانی مشخص.

۳. در دسترس عموم قرار دادن (در قالب قابل دسترسی مانند یک وب‌سایت) تقویم تمامی جلسات برنامه‌ریزی شده و همچنین آن‌هایی که فروشندگان، عوامل آن‌ها و سیاست‌مداران برگزار می‌کنند.

۴. فراهم کردن ابزاری برای تمامی رقبای سیاسی و عموم مردم به‌منظور تسلیم طرح‌های پیشنهادی برای ترسیم مرزهای مناطق انتخاباتی که بیش‌ترین حق رأی برابر و عدم تبعیض را داشته باشد و این الزام ایجاد شود که نهادهای دولتی مسئول ترسیم مناطق انتخاباتی، چنین طرح‌هایی را دریافت و بررسی کنند، مشاوره با عموم مردم داشته باشند و گزارشی

در خصوص معیارها، روش‌ها و منطق ترسیم مرزها داشته باشند.

۵. جلسات قانون‌گذاری که برای عموم مردم آزاد است و گواهی برای عموم مردم هستند و انجام فرآیندهای انتخاباتی را مرور می‌کنند؛ از جمله عملکرد هیئت‌های مدیریت انتخابات و دیگر مؤسسات دولتی که نقش مهمی در فرآیندهای انتخاباتی و جلسات مربوط به عملکرد مالی هیئت‌های مدیریت انتخابات دارند. گزارش عمومی هیئت مدیریت انتخابات باید به قانون‌گذار به‌عنوان بخشی از این جلسات ارائه شود و گزارش جامعی شامل یافته‌ها و توصیه‌ها را به‌عنوان نتایج این جلسات منتشر کند.

۳-۹- نمونه‌هایی از کشورها

۳-۹-۱- کمیسیون انتخابات آفریقای جنوبی هر ساله بعد از انتخابات اصلی گزارشی را منتشر می‌کند.

کمیسیون مستقل انتخابات آفریقا ملزم به ارائه گزارش سالانه به مجمع ملی از جمله شرح فعالیت‌های آن و صورت‌های مالی حساب‌رسی شده و گزارشی بعد از انتخابات اصلی است. همچنین این کمیسیون ملزم به انتشار عمومی گزارش‌هایی در خصوص آمادگی خود پیش از هر انتخابات است.

۱۰- گام پیشرفته: توانمندسازی بازرسان یا ستادی مشابه برای دریافت، تحقیق و یا پاسخ به شکایات مربوط به فرآیندهای انتخاباتی

۱۰-۱- توضیحات

فرآیندهای اجرایی مربوط به شکایات شهروندان در خصوص مسائل انتخاباتی ممکن است نتواند به‌طور اثربخش و کافی پاسخگو باشند. توسل به دادگاه همیشه نمی‌تواند مسیرهای مناسب و به‌موقع برای شهروندان به‌منظور پیگیری چنین مسائلی را فراهم کند. بسیاری از کشورها یک بازرس، بازرس کل، حامیان یا مدافعان مردم و یا دفتر مشابهی دارد که می‌تواند چنین شکایاتی را مدیریت کند. این دفتر، اگر برای پاسخ‌گویی به مسائل انتخاباتی توانمند گردند یا اگر در مکان‌هایی که وجود ندارد شکل بگیرند، می‌توانند راه‌حل اثربخشی برای مشکلات مهم انتخابات در ضمن اینکه اعتماد عمومی به حکومت را نیز بهبود می‌دهد، فراهم آورند.

دفتر بازرسان می‌تواند در زمان‌هایی نقش فعالانه‌ای برای نظارت و جست‌وجوی بهبود در فرآیندهای انتخابات ایفا کرده که می‌تواند صدای مستقل دولت و پلی برای تعاملات سازنده بین اعضای پارلمانی که اغلب به آن‌ها گزارش ارائه می‌شود، هیئت مدیریت انتخابات و دیگر مؤسسات، رقبای انتخاباتی و عموم مردم باشد. به‌عنوان یک نهاد مستقل که چه در چارچوب قوه مقننه و چه اجرایی فعالیت می‌کند، دفتر بازرسان و نهادهای مشابه باید عاری از تضاد منافع بوده و در موقعیت مناسبی برای پاسخ به مسائل انتخاباتی قرار داشته باشد.

۲-۱۰- توصیه‌ها

۱. ایجاد دفتر بازرسان یا نهادی مشابه برای دریافت شکایات شهروندان در خصوص مسائل مربوط به انتخابات با اختیار تعامل با هیئت مدیریت انتخابات و دیگر مؤسسات دولتی که نقش مهمی در فرآیندهای انتخاباتی داشتند و اختیار تبیین راه‌کارهایی برای شکایات و تهیه گزارش‌های عمومی.

۲. ایجاد دفتر بازرسان یا نهادی مشابه در حالت بدوی خود، به‌منظور نظارت بر فعالیت‌های انتخاباتی مؤسسات دولتی

و مقامات دولتی؛ برای مثال در خصوص تخلفات مرتبط با حقوق انتخاباتی رأی‌دهندگان بالقوه و نامزدها، استفاده از قدرت حکومت به نفع انتخابات و ناتوانی نیروی پلیس، دادستان‌ها یا دادگاه‌ها برای محافظت برابر و مناسب از تمام شهروندان در فضای انتخابات.

۳. الزام دفتر بازرسان و نهاد مشابه برای توسعه تخصص در فضای گسترده‌ای از فرآیندهای انتخابات در طول چرخه انتخابات به منظور درک مناسب مسائل انتخابات و پاسخ مناسب به آن‌ها از جمله حق دسترسی به داده‌ها و اطلاعات انتخاباتی دولت.

۴. الزام دفتر بازرسان یا نهادی مشابه با اندازه‌ای از قدرت که بتوانند برای عموم مردم گزارش دهند، به صورت سالانه به قانون‌گذار در خصوص فعالیت‌های انتخاباتی گزارش دهند و الزام آن به اینکه در زمان مناسب به درخواست شهروندان برای اطلاعات مربوط به چنین فعالیت‌هایی پاسخ می‌دهد.

۳-۱۰- نمونه‌هایی از کشورها

۳-۱۰-۱- بازرسان کشور کنیا بر سوءاستفاده از منابع عمومی در انتخابات ۲۰۱۳ نظارت کرد.

برای انتخابات کنیا در سال ۲۰۱۳ که اولین انتخابات کشور کنیا در چارچوب قانون اساسی این کشور بوده است، کمیسیون کنیا در خصوص عدالت اداری (دفتر بازرسان)، نظارت بر انتخابات را به عهده گرفت. از این روی سوءاستفاده از قدرت، رفتار نامناسب و سوء رفتار در دفاتر عمومی را بررسی کرد، بر انتخابات نظارت کرد و نظارت بعد از انتخابات را نیز هدایت کرد. دفتر بازرسان گزارشی در خصوص اقدامات از جمله توصیه‌هایی را منتشر کرد.

۳-۱۰-۲- کمیسیون انتخابات بریتانیا و بازرسان پارلمانی مکانیسم‌های شکایت را فراهم می‌کند.

در بریتانیا، شهروندان می‌توانند شکایاتی - چه توسط نامه و چه ایمیل - را نزد دبیرخانه هیئت کمیسیون انتخابات ثبت کنند. اگر شخصی از خروجی فرآیند شکایت راضی نباشد، می‌تواند به دفتر بازرسان پارلمان، تجدیدنظری از طریق دفتر نماینده مجلس خود ارسال کند.

۱۱- گام نوآورانه: ایجاد یک گروه متخصصان برای نظارت بر فرآیند تدارکات و کارکرد فناوری‌های انتخاباتی

۱۱-۱- توضیحات

سیاست‌گذاری باز و دیگر اقدامات آشکار در خصوص توسعه و اجرای فناوری‌های الکترونیکی انتخاباتی برای ایجاد و حفظ اعتماد عمومی امری حیاتی است. سطح بالایی از تخصص فنی برای موشکافی کارایی چنین فناوری‌هایی لازم است. نمایندگان احزاب سیاسی و نامزدها، ناظران غیر حزبی و شهروندی انتخابات و روزنامه‌نگاران با چالش‌هایی در سنجش صحت یکپارچگی انتخابات هنگامی که این فناوری‌ها در ثبت فهرست رأی‌دهندگان، رأی‌دهی، جدول‌بندی رأی و انتقال نتایج رسمی انتخابات به کار می‌روند، مواجه هستند. بنابراین لحاظ کردن اقدامات نوآورانه برای اطمینان دادن به عموم مردم از جمله رقبای انتخاباتی از اینکه این فناوری‌ها به درستی به کار گرفته می‌شوند و خروجی‌های گزارش شده دقیق هستند، کاری حکیمانه است. گروه مستقل، بی‌طرفانه و قابل اعتماد خبرگان که از طریق فرآیند جامع سیاسی و شفاف ایجاد شده است، یکی از نوآوری‌هایی است که می‌تواند کمکی مهم در تضمین یکپارچگی چنین فناوری‌ها و ایجاد اعتماد عمومی به میزان تضمین چنین اعتمادی بکند.

۲-۱۱- توصیه‌ها

۱. ایجاد یک گروه مستقل خبرگان برای بازبینی الزامات توسعه‌ای، صحنه‌گذاری و آزمون، تولید و انتقال، حفظ و ممیزی رأی‌دهی الکترونیکی، جدول بندی آرا، ثبت نام رأی‌دهندگان و دیگر فناوری‌های حساس الکترونیکی برای انتخابات:
۲. الزام به اینکه این گروه شامل خبرگان منتخب‌شده و به‌وسیله رقبای انتخاباتی و سازمان‌های مدنی تأیید شود.
۳. الزام به اینکه این گروه بودجه مناسبی دریافت کند.
۴. فراهم کردن دسترسی برای گروه مذکور به جلساتی که سیاست‌گذاری کرده و یا تصمیماتی در خصوص کاربرد چنین فناوری‌های الکترونیکی می‌گیرند.
۵. فراهم کردن دسترسی برای گروه مذکور به هیئت مدیریت انتخابات، گزارش‌های فروشندگان و دیگر انواع گزارش‌های مرتبط با چنین فناوری‌هایی.
۶. توانمند کردن این گروه برای انجام آزمون در لحظه فناوری‌های مورد استفاده در انتخابات.
۷. الزام گروه به ارائه گزارش عمومی از یافته‌هایش (که حقوق تملکی فروشندگان و دیگر تأمین‌کنندگان فناوری را در نظر بگیرد) در قبل، بعد و ۶ ماه پس از انتخابات و به‌طور سالانه در دوره‌هایی که انتخابات برگزار نمی‌شود.

۳-۱۱- نمونه‌هایی از کشورها

۱-۳-۱۱- در بلژیک، هیئتی بی‌طرف از خبرگان، فناوری‌های الکترونیک رأی‌دهی را ارزیابی می‌کند.

در بلژیک، هیئت خبرگان توسط اتاق پارلمان (CHAMBERS OF PARLIAMENT) منصوب شده و قادر به ارزیابی فناوری‌های الکترونیک رأی‌دهی این کشور هستند. این هیئت، بازبینی سیستم‌های خودکار رأی‌دهی را ۴۰ روز قبل از انتخابات آغاز می‌کند. اعضا مستحق درخواست هرگونه اطلاعات از طرف فروشندگان فناوری از جمله کدهای منبع و کپی نرم‌افزارها هستند. همچنین آن‌ها می‌توانند از مراکز رأی‌گیری بازدید کرده، نرم‌افزار مورد استفاده را در روز انتخابات کپی کرده و فعالیت‌های دیگر را هدایت کنند. این هیئت باید یافته‌ها را به پارلمان و وزارت داخله (وزارت کشور) طی ۱۵ روز بعد از انتخابات گزارش دهند و این گزارش‌ها پس از این نیز منتشر می‌شود.

به‌علاوه هر حزب سیاسی که حداقل دو عضو پارلمان داشته، می‌تواند یک خبره فناوری را برای دریافت کدهای منبع سیستم رأی‌دهی الکترونیکی و امتحان آن‌ها تخصیص دهد؛ درحالی‌که آن‌ها باید کدهای منبع را محرمانه نگاه‌دارند.

۲-۳-۱۱- فیلیپین از شورای مشاوران به‌منظور معرفی با اطمینان شمارش الکترونیک آرا استفاده می‌کند.

پیش از انتقال فیلیپین به سیستم شمارش الکترونیکی در سال ۲۰۱۰، قوه مقننه این کشور ایجاد کمیسیون شورای مشاوران انتخابات را تصویب کرد که شامل ۹ عضو از دولت، دانشگاه، جمعیت‌های حوزه فاوا و جامعه مدنی می‌شدند.

شورای مشاوران در تمامی مراحل انتقال به فناوری‌های جدید شرکت کرده و نظارت و توصیه‌هایی به کمیسیون فیلیپین در حوزه انتخابات ارائه می‌داده است. این شورا به‌طور خاص موارد زیر را توصیه می‌کرد: مناسب‌ترین، امن‌ترین و کم‌هزینه‌ترین فناوری به‌عنوان عضوی بدون حق رأی در کمیته مناقصات خاص و واگذاری‌ها شرکت کرده و ناظر آن بود. به‌عنوان عضوی بدون حق رأی در کمیته هدایت که سیستم جدید را اجرا کرد شرکت می‌کند و فناوری را برنامه‌ریزی و آزمون کرده، ارزیابی از سیستم جدید را بعد از انتخابات انجام می‌داد.

شورای مشاوران به‌عنوان عامل مهمی در ایجاد اعتماد و اطمینان عمومی در طی این انتقال معرفی شده است.

TP4.ir

@TP4_ir

@TP4.ir

aparat.TP4.ir